

Ortak Türk Folklorunun Geleceğe Aktarılması ve Çukurova Nogaylarının Halk Kültürü Araştırması Çalışmaları

Prof. Dr. Erman ARTUN

Türk halk kültürü, geniş coğrafyada geleneksel yaşamı sürdüren Türk toplulukların yüzyıllar boyunca kendi dil, kültür ve beğenileriyle oluşturup yaşattıkları kültürün ortak adıdır. Türk halk kültürü; Türklerin göçüp yerleştikleri devlet kurup egemen oldukları bütün ülkeleri kapsar. Bu kültür halkın duygu, düşünce ve beğenisiyle süzülerek günümüze gelmiş, toplum, insan ve doğa gerçeğiyle şekillenmiştir.

Türk halk kültürü çok zengin bir yapıya sahiptir. Bu zenginlik köklerini tarihin derinliklerinden almaktadır. Türkler, Sibiryadan Balkanlara, Yemenden Hindistan'a, Çin'e kadar çok geniş bir coğrafyaya yayılmış bu coğrafyalarda devletler kurmuş, birçok uygarlığa etki etmiş, çeşitli uygarlıklardan aldığı kültür öğelerini de Türk kültürüyle yoğurmuştur. Bu hareketlilik Türk kültürünü sürekli ve dinamik kılmıştır. İki binli yıllara girdiğimiz bu yıllarda bu dinamikler dünyada hareketlenmiş, çınar ağacı hem köklerinden hem dallarından filizler vermeğe başlamıştır (Fığlalı, 1996:1-5).

Türk kültürünün tarihi derinliği ve coğrafi genişliğini vardır. Türk dünyası kültürü evrensel kültüre çok önemli katkılar yapabilecek zengin bir kültürdür. Çağımızda küreselleşmenin getirdiği sorunlara karşılık, Türk dünyası kültürü her zaman müracaat edilebilecek zengin bir kaynak oluşturmaktadır.

Son on yıldır, Türk dünyası çok hareketli, çok hızlı bir değişim sürecine girdi. Bu değişim hem siyasî anlamda, hem coğrafi anlamda hem de sosyolojik anlamda nitelenebilir. Bu temelde kültürel bir zenginleşme, var olan ortak kültürün zenginleşmesidir.

Klasik dünya düzeni içinde Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinde dengeler bozulup yeni oluşumlar ortaya çıkmıştır. Başta ekonomik ve siyasal etkileşimlerde hızlanan değişim süreci hemen ardından sosyal ve kültürel alanlarda yeni arayışları, özelemleri gündeme getirmiştir. Türk Cumhuriyetlerinin Sovyetlerden siyasî yönden ayrılmaları ayrı ve bağımsız birer devlet olma kararları, Türk dünyasında değişim rüzgârının hızla esmesini sağladı. Bu, yüzyılların ötesinden sürüp gelen manevî bağların gün ışığına çıkmasını hızlandırmış oldu. Türk Cumhuriyetleri ile özerk halkların Türklük düşüncesinde birleşmeleri ve kültürel birlik etrafında yoğunlaşmalarıyla, ortak Türk kültürüne sahip çıkma gayreti içine girildi.

Bizleri birbirine bağlayan dünyada en çok konuşulan beş dilden biri olan Türk dili en eski yazılı belgelere sahip bir kültür dilidir. Lâtin esasına dayalı alfabe sistemiyle Türk dünyasında büyük ölçüde yeniden yazıda birlik yolunda önemli bir adım atılmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığına kavuşan Türk devletleri ve akraba toplulukları kendi milli kimliklerini "biz" duygusu içerisinde öne çıkarma gayreti içine girmişlerdir.

Kırım, eski tarihlerden beri Türklüğün yerleştiği bir saha olmuştur. Hazar Denizi'nin kuzeyini takip ederek Karadeniz'in kuzeyine gelen Türk boyları, bu coğrafyada yerleşerek

devletlerinin çekirdeğini atmışlar ve buradan Avrupa'ya doğru akınlara başlamışlardır. Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Hazarlar, Sabarlar, Kumanlar (Kıpçaklar), Peçenekler ve Uzlar bu coğrafyada at koşturup kurultaylar düzenlemişler ve güçlü siyasî teşekküller oluşturmuşlardır. Öyle ki, Kıpçak boylarının burada yerleşmesinden sonra bu coğrafyanın adı Deşt-i Kıpçak olmuştur. Altın Ordu Hanlığı'nı kurmuşlardır. Kırım ve Kazan Hanlıkları, bu devletin siyasî mirasçıları olarak tarihteki yerlerini almışlardır.

Anadolu Türklüğü ile Deşt-i Kıpçak Türklüğü birleşmiş ve Kırım Hanlığı Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Bu birliktelik 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'na kadar devam etmiştir. Yapılan anlaşma ile Osmanlı himayesinden çıkarılan Kırım'ın yaşaması, en büyük düşmanı Rusya'nın insafına bırakılmıştır. Çok geçmeden 1783'de Kırım Hanlığı, Rusya tarafından işgal edilmiştir. 1784'te de, işgal edilen bu Türk yurdu "Novorossiyk" eyaletine bağlanmıştır.

Ortak Türk kültürü küreselleşme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Giderek artan küreselleşmenin tek tipleştirme baskısına karşı, gerekli tedbirlerin alınması gerekir. Küreselleşme karşısında büyük bir tehlike içinde olan ulusal kültür ve değerler irdelenip kültür ve eğitim politikalarının tekrar gözden geçirilmesi, programların yeniden geliştirilmesi ve yapılanması gerçeği gündeme gelmiştir. Ortak Türk halk kültürü mirası olan bu ürünlerin eğitim programlarında yer alarak gelecek kuşaklara aktarılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra eğitim programları içinde nasıl ve hangi yöntemlerle verilmesi gerektiği sorularına yanıt aramak gerekmektedir. Bu hızlı değişim ve gelişim beraberinde ne yapmalıyız sorusunu da getirmektedir.

Ortak Türkoloji günlerinde Türklük Biliminin belirli problemleri üzerinde "odaklanmış" araştırmaların yapılması amaçlanmalıdır. Her yıl belli bir alana yönelik toplantılar düzenlenerek bu konular aydınlığa kavuşturulmalıdır. Yapılacak çalışmalarla, binlerce yıllık ortak geçmişe sahip Türk kültürünün duygu ve davranış kalıpları, bilgi, sanat ve beceri birikimi, kendi varlığı hakkındaki tarih bilinci ve ulus olma sürecindeki sosyal ve kültürel yapısı ortaya çıkacaktır.

Küreselleşme olgusu kültürel değişim ve gelişime bağlı halk kültürünün doğal akışını hızlandırıp aşındırmaya başlamıştır. Küreselleşme etkisiyle halk kültürünün halkla bağları zayıflayıp kendi kaynaklarının yanı sıra yabancı kaynaklarla beslenmeye başlamıştır. Küreselleşmenin en çok hissedildiği alanlardan birisi kültür alanı iken, iletişim ve ulaşım kaynaklarını elinde tutan devletlerin kültürleri çok rahat bir şekilde baskın duruma geçebilmektedir.

Küreselleşme her kültürden birçok değeri ortadan kaldırmaktadır; ancak kültürel erozyon, küresel dinamikleri ellerinde bulunduramayan ülkelerin kültürlerinde olmaktadır. Hızlı küreselleşme olgusu gelecekte birçok kültürü yok edecektir. Kültür, değişen ve yeni gelen şartlara alternatif kalıplar üretmiyorsa dışardan gelen etkinin derecesi büyük olur. Eski kültür ürünlerinin günlük yaşamda yer alış ve günlük yaşama katılımı azalmaktadır. Halk kültürü giderek unutulmaktadır.

Sonuç

Uluslararası toplantılarda, Türkiye dışındaki Türklerin durumu sık sık gündeme gelmekte, çözümler üretilmekte, geniş coğrafyaya yayılmış Türklük dünyasındaki kaynakları araştırmak Türklerle ilgili kültür varlıklarını incelemek için neler yapılabileceği soruları tartışılmaktadır. Bütün bu çalışmaları yapabilmek için yetişmiş kadrolara ve bunları koordine

edebilecek bilimsel kuruluşlara ihtiyaç olduğu açıktır. Türk Dünyasının çeşitli problemleri ve kültürel yapılarıyla ilgili araştırmalar yapmak için kültürel ilişki protokolleri imzalanmış, bu konudaki çalışmalarda belli bir mesafe alınmış ama bu yeterli olmamıştır.

Türk bölgeleriyle uzun yıllar boyunca yaşanan kopukluk, Anadolu ve diğer Türk sahalarındaki Türk araştırmacıların yapılması gereken bu çalışmalar için gerekli hazırlıkları yapmasını engelleyerek bütüncül ve karşılaştırmalı yaklaşımları doğurabilecek ortak eleştirel bakışta birlik sağlanmasını geciktirmiştir. Türk toplumunun binlerce yıllık tarihsel bir süreçte meydana getirdiği halk kültürü geleneği geçmişi ve bugünüyle bir bütün olarak ele alınmalıdır.

Halk kültürü ürünleri halkın kültür yapısını belirleyen yaşadığı toplumun dokusu milletin söz sanatlarındaki sembolüdür. Halk kültürü ürünlerinin Türklerin ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmesi bakımından ve kültürün korunmasında, yaşatılmasında önemli işlevi vardır.

"Türkoloji" veya "Türklük Bilimi", dünyada yaşayan bütün Türkleri, her yönden inceleyen bilim dalının adıdır. Türkoloji araştırmaları, sadece dil, edebiyat ve tarih sahasıyla sınırlı kalmamalıdır. Türkleri tanıma bilimi olan Türkoloji, Türkiye için elbette en önemli bilim dallarından biridir; daha doğrusu, olması gerekir.

Yeterli destek sağlanmadığı için Türkoloji araştırmaları bugün istenilen düzeyde değildir. Bu bilim dalının gelişmesi için gerekli imkânları sağlanması Türkiye-Türk Dünyası ilişkilerinin gelişimine katkıda bulunmuş olacaktır.

Ortak Türk halk kültürü ürünleri mirası korumaya alınarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Bilgi ve eğitim boyutuna ağırlık verilerek, halk kültürü geleneği kültürel mirasın saptanması, korunması, teşviki ve aktarılmasını hedef alan politikalar geliştirilmelidir. Ortak Türk halk kültürü ürünlerimizin koruma altına alınması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması hususunda da günümüz gençliğinin gerektiği şekilde bilinçlendirilebilmesi için konunun uzmanlarına ve eğitimcilere büyük görevler düşmektedir.

Kültürün kendi iç dinamikleri içindeki değişim süreçlerinde, küresel kültüre ulusaldan katkı sağlama aşamalarında kültürün her unsurunun geleceğe "yaşatılarak" aktarılmasının mümkün olmadığı görülmüştür. Günümüz halkbilimi anlayışının ham malzemelerin toplanarak ileride değerlendirilmesi gibi bir lüksü yoktur. Bilgi üretilmeli, bulgular topluma sunulmalıdır. Bilgi teknolojisi Türkoloji alanında kullanılarak "Türk Dünyası Metin Bankası" oluşturulmalıdır. Bu konudaki yazılım programları desteklenmelidir. Programlama alanında çalışanlarla Türkologların ortak çalışmaları gerekir.

Ortaklaşa düzenlenecek programlara Türk Dünyası araştırmacılarının katılımını sağlamak; bu potansiyelin kullanılması üzerine, yorumlar yapılmalı çözümler üretilmelidir. Türk Dünyası ile ilgili dünyada yapılmış çalışmaları toplamak ve bu çalışmaları destekleyerek Türk Dünyası ile ilgili bir arşiv ve kütüphane kurmak uluslar arası toplantılar yaparak, Türk Dünyası ile ilgili problemleri çözmek için ortak çözümler üretilmelidir. Türk Cumhuriyetlerindeki ve dünyadaki benzer kuruluşlarla işbirliği yapmak; bilgi, malzeme ve araştırmacı değişimi sağlanmalı ortak bilimsel toplantılar düzenlenmelidir.

Tarihi miras, kültür, tüm bu zenginlikler, güzellikler hepimizindir. Bunlar aynı zamanda insanlığın da ortak malıdır. Halk kültürü ürünlerin uluslararası ilişkilerde kullanılması kültürel mirasın yaşatılıp evrensel kültüre kazandırılmasına katkı sağlayacaktır.

Kültür, ulusları birbirlerine yakınlaştırmakta, insanların barış ve hoşgörü içinde yaşamalarının temelini oluşturmaktadır.

1. Türk kültürü araştırmaları kurumsallaştırılarak bütün ülkelerle işbirliği yapılarak geliştirilmelidir.

2. Türk kültürünün tanıtılması için dünyanın belli bölgelerinde Türk kültür merkezleri açılmalıdır.

3. Latin esaslı ortak Türk alfabesi kararının Türk dili ve Türk dünyasının geleceği için hayati önem taşıması dikkate alınarak, bu yoldaki çalışma ve uygulamalar tamamlanmalı ve sonuca bağlanmalıdır.

4. Türk dil, lehçe ve şivelerinin varlığının devamı yanında, ortak iletişim dili olan Türkiye Türkçesi'nin de gelişimi sağlanmalıdır.

5. Türk dünyasının ve insanlığın ortak mirası olan tarih, kültür ve sanat değerlerinin korunması ve geliştirilerek gelecek kuşaklara aktarılması için gerekli çalışmalar yapılmalı ve tedbirler alınmalıdır.

6. Türklük bilimi araştırmalarında çağdaş metot ve kaynakların kullanılması yanında, Türk dünyasının kendi ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeni, orijinal bakış ve metotlar geliştirilmelidir.

7. Türkoloji araştırmalarında günümüzün bilgisayar teknolojisinden yararlanmak gerekir. Bu konudaki yazılım programları desteklenmelidir.

Bu sempozyumda Türk folklorunun belli sorunları üzerine yoğunlaşıldı. Yeni açılımlar ve çözümler üretilmesine ön ayak olundu. Gelecek yıllarda aynı coşkuyla buluşmak dileğimizdir.

KAYNAKÇA

Altuntaş, Yener (2002), Küreselleşme Sürecinde Türk Halk Oyunları, VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Küreselleşme ve Geleneksel Kültür Seksiyon Bildirileri, Genç Ofset, Ankara.

Artun, Erman (2001), Küreselleşmenin Geleneksel Türk Halk Kültürüne Etkisi, VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Küreselleşme ve Geleneksel Kültür Seksiyon Bildirileri, Genç Ofset, Ankara.

Erginer, Gürbüz (2002), Küreselleşme ve Geleneksel Kültür (Bilimsel Bulguların Anlamsızlaşması), VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Küreselleşme ve Geleneksel Kültür Seksiyon Bildirileri, Genç Ofset, Ankara.

Ersoy, Ersan (2002), Küreselleşme ve Geleneksel Kültür Girdabında Gençlik, VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Küreselleşme ve Geleneksel Kültür Seksiyon Bildirileri, Genç Ofset, Ankara.

Fığlalı, Ethem Ruhi (1996), Türk Dünyası ve Halk Kültürü Üzerine Araştırmalar, İncelemeler (Ali Abbas Çınar), Muğla.

Kongar, Emre (1997), Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür, www.kongar.org/makaleler.

Oğuz, M. Öcal (2001), Küreselleşme ve Ulusal Kalıt Kavramları Arasında Türk Halkbilimi, Milli Folklor, S.50, Feryal Matbaacılık, Ankara.

.....(2002), Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi, Akçağ Yayınları, Ankara.